

BIOGRAFIE

1. MARTENS I

Het Egmontpact en het daaruit voortvloeiende Stuyvenbergakkoord leidden op 11 oktober 1978 tot een regeringscrisis. Premier Leo Tindemans bood tot ieders verrassing het ontslag van zijn regering aan. Paul Vanden Boeynants verzocht Wilfried Martens alsnog het pact te redden door premier te worden. Wilfried Martens weigerde evenwel en trachtte op deze wijze verdeeldheid binnen zijn eigen partij, de CVP, te vermijden. Wat volgde, was een overgangskabinet waarin enkel premier Tindemans werd vervangen door Paul Vanden Boeynants.

Bij de verkiezingen van 17 december 1978 hield de CVP stand en won zelfs één zitje in het parlement. Het daaropvolgende formatieberaad voor de regering Martens I sleepte lang aan en duurde 100 dagen. Eerst kreeg Willy Claes een informatieopdracht, waarna Wilfried Martens - voortijdig - als formateur het veld werd ingestuurd. Na een tweede bemiddelingspoging door Willy Claes en Charles-Ferdinand Nothomb slaagde Paul Vanden Boeynants er uiteindelijk in een regeerakkoord op te stellen. Het werd een rooms-rode coalitie aangevuld met het FDF. De CVP stemde hierin toe - zij het met weinig enthousiasme - op een woelig congres in de Brusselse Magdalenazaal op 1 april 1979 waarbij er niet alleen tegenkanting was over de deelname van het FDF maar waarbij ook de tegenstelling tussen de tandem Martens-Tindemans tot uiting kwam.

Wilfried Martens werd op 43-jarige leeftijd de nieuwe premier en stond voor een moeilijke opdracht. Niet alleen was er de “vastgelopen staats hervorming”, ook het sociaal overleg kwam centraal te staan in het regeerprogramma. De Belgische economie was immers zwaar getroffen door de tweede oliecrisis van 1979 en kende een sterke aangroei van de werkloosheid. In dit klimaat werden er onderhandelingen gevoerd over de geleidelijke werktijdverkorting tot 36 uur, de aanwerving van bijkomend personeel, de verbetering van de rentabiliteit en de loonmatiging. Dit overleg mondde uit in een raamakkoord over werktijdverkorting, aanwervingen en inkomensmatiging, dat geldig was tot einde 1980.

Meteen werd in het overleg de koppeling gemaakt met de arbeidsherverdeling en het energiebeleid. Het geheel werd verbonden aan een overeenkomst over de hervorming van de sociale zekerheid die uiteindelijk werd goedgekeurd door het kernkabinet medio oktober 1979. Dit alles verliep tegen de achtergrond van een woelig sociaal klimaat. Zo waren er in het onderwijs de betogingen en stakingen tegen de anticrisiswet, die destijds was opgesteld door de tweede regering Tindemans. Verder stelden de Europese verkiezingen van 1979 de verhoudingen in de regering scherp: Tindemans behaalde bijna 1 miljoen stemmen terwijl de Waalse regeringspartijen zware klappen incasseerden. Het hervatte sociaal overleg bleek inmiddels op niets uit te draaien en hitste de spanningen op binnen de regering. Een compromisvoorstel van Martens zelf bracht weinig soelaas. De besprekingen werden uiteindelijk doorgeschoven naar de verschillende sectoren en de regering wenste besparingen door te voeren via de programmawet.

Een ander heet hangijzer, dat in december 1979 het politiek debat beheerste, was het defensiebeleid en meer bepaald de plaatsing van 48 Amerikaanse kruisraketten op de luchtmachtbasis in Florennes. De officiële beslissing kwam er op 12 december 1979 wanneer de regering verklaarde het principieel eens te zijn met het NAVO-dubbelbesluit. Vooral de socialistische regeringspartner had het moeilijk met de consequenties van het NAVO-lidmaatschap. De discussie draaide uit op een positief antwoord voor de NAVO, maar de regering koppelde de plaatsing aan een zesmaandelijks evaluatie over het verloop van de ontwapeningsonder-

handelingen. België nam dus een afwachtende houding aan en wachtte voorlopig het resultaat af van de Sovjet-Amerikaanse onderhandelingen over wapenbeheersing in Genève.

Martens besteedde de meeste energie aan de verderzetting van de staatshervorming. “Egmont” en “Stuyvenberg” hadden duidelijk gemaakt dat een hervorming in één keer te hoog gegrepen was. Daarom werd beslist in drie fasen te werken. De eerste fase, waarvan de wetteksten dateerden van juli 1979, voorzag in de vorming van vier nieuwe ministeries: een eerste voor de Nederlandstalige Gemeenschap en het Vlaams Gewest, een tweede voor de Franse Gemeenschap, een derde voor het Waalse Gewest en een vierde voor het Brusselse Gewest. In de tweede fase werden door de regering twee wetsontwerpen opgesteld. De Bijzondere Wet, het wetsontwerp 621, omschreef de bevoegdheden van de gewesten, en diende goedgekeurd via dubbele meerderheid. De Gewone Wet, het wetsontwerp 620, die voorzag in de fiscaliteit van de deelgebieden en de conflictenregeling, kon goedgekeurd worden via een gewone meerderheid. De regering Martens I zou uiteindelijk struikelen over de communautaire agenda. Bij de bespreking van de voorlopige fase van de grondwets-hervorming in de Senaat diende de CVP amendementen in voor het beperken van de bevoegdheden van het Brussels Gewest wat voor het FDF onverteerbaar was. Ook de eerder vermelde programmawet moest eraan geloven, want deze was door de PS en het FDF gekoppeld aan de staatshervorming. Het klimaat van wantrouwen beheerste het CVP-congres van 15 en 16 december 1979 waarbij aangedrongen werd op een gelijktijdige bespreking van de aanpassing van de tweede en de derde fase. De regering slaagde er niet in een compromis op te stellen. Het FDF zag af van verdere samenwerking en de FDF-ministers werden op 16 januari 1980 naar de oppositiebanken verwezen.

2. MARTENS II

Het tweede kabinet van Wilfried Martens stoelde op dezelfde coalitie als de vorige met uitzondering van het FDF. De staatshervorming bleef hoog op de agenda staan. De wetsontwerpen 620 en 621 werden in maart-april 1980 opnieuw in de Senaat ingediend. In de Senaat beschikte de coalitie van christendemocraten en socialisten in theorie over een bijzondere meerderheid van tweederde op het totaal en een gewone meerderheid binnen elke taalgroep. De stemming werd evenwel een maat voor niets aangezien acht dissidente CVP-senatoren openlijk het wetsontwerp 621 inzake de bevoegdheden van de gewesten verwierpen. De oprichting van een Brusselse Gewestraad bleek nog steeds het voornaamste struikelblok. Wilfried Martens bood op 3 april 1980 aan de koning het ontslag van zijn regering aan. Dit werd op 9 april 1980 aanvaard.

3. MARTENS III

Voor de vorming van een nieuw kabinet diende eerst minister van Economische Zaken Willy Claes als informateur het politieke landschap te verkennen. Al vlug stevende men af op een traditionele tripartite, rekening houdend met een aantal liberale eisen inzake begroting, fiscaliteit en staatsfinanciën. Op 18 mei 1980 kon het drieledige kabinet Martens III de eed afleggen. Voor de nieuwe regering waren twee grote taken weggelegd: de definitieve staatshervorming en het goedkeuren van de programmawet. Wat de staatshervorming betreft, werd het probleem over Brussel voor onbepaalde tijd in de koelkast gestopt, maar de andere elementen van de wetsontwerpen 620 en 621 werden bij de senaatscommissie ingediend. Beide werden uiteindelijk in augustus 1980 goedgekeurd en verschenen op 8 en 9 augustus in het Belgisch Staatsblad. Hiermee was de staatshervorming van 1980 (gedeeltelijk) geslaagd: de Vlaamse en Franse Gemeenschap en het Vlaamse en Waalse Gewest kregen rechtspersoonlijkheid. Het Brusselse Gewest werd nog niet opgericht, maar kreeg wel een Executieve net zoals Vlaanderen er één en Wallonië er twee kreeg op uitvoerend niveau. Op

wetgevend vlak kwamen de Vlaamse Raad, de Franse Gemeenschapsraad en de Waalse Gewestraad tot stand. Ook de bevoegdheden waren duidelijk omlijnd: de Vlaamse Raad kreeg de bevoegdheid over plaats- en persoonsgebonden materies. De Franse Gemeenschapsraad werd bevoegd voor de culturele aangelegenheden en de persoonsgebonden materies voor alle Franstaligen en de Waalse Gewestraad kreeg de plaatsgebonden materies van Wallonië toebedeeld. Voorts werd het Arbitragehof in het leven geroepen en werden de financiële middelen van de gemeenschappen en gewesten vastgelegd.

Terwijl de Senaat de staats hervorming afhandelde, werden in de Kamer van volksvertegenwoordigers de herstelwetten van de programmawet, die voornamelijk betrekking hadden op de departementen Defensie en Onderwijs, besproken. Eind juni bereikte men een consensus over deze inmiddels omgedoopte Begrotingswet. De wet betreffende de budgettaire voorstellen 1979-1980 bevatte maatregelen op het vlak van de gezinsinkomens, de verhoging van de indirecte belastingen, de stimulering van investeringen en spaarwezen, de structuurhervormingen van de energiesector, de strijd tegen belastingontduiking, de verhoogde verkeersbelastingen en de mogelijke oprichting van een overheidsbank. Op economisch vlak werkte Martens III enkele opmerkelijke dossiers af zoals het textielplan van Willy Claes - daterend van de regering Tindemans II -, de eraan gekoppelde staalproblematiek en de uitbouw van de haven van Zeebrugge (ten nadele van Gent en Antwerpen). De NAVO-kernraketten kwamen eveneens opnieuw op het voorplan in augustus 1980, maar de definitieve beslissing werd nogmaals met zes maanden uitgesteld.

De uiteindelijke doodsteek voor het derde kabinet waren de sinds september 1980 hervatte besprekingen over de sociale zekerheid. De christendemocratische en socialistische partijen waren fel gekant tegen de voorgenomen pensioenheffing. Ter verzoening met de liberale partijen werd in oktober 1980 een Globaal Economisch en Sociaal Herstelplan voorgelegd. Dit mocht niet baten want de liberale ministers stemden tegen. Na een mislukt gesprek met alle voorzitters aanvaardde de koning het ontslag van de regering Martens III op 7 oktober 1980.

4. MARTENS IV

Nadat de liberalen de regeringscoalitie hadden verlaten, legden de christendemocraten en de socialisten die het herstelplan wel steunden opnieuw samen de eed af als de regering Martens IV op 22 oktober 1980. Deze coalitie was echter slechts een kort leven beschoren. Niettemin nam ze toch enkele fundamentele beslissingen. Een pakket van 70 miljard Belgische frank besparingen werd nog voor Kerstmis goedgekeurd als de zogenaamde mini-herstelwet. Twee maanden later volgden nog saneringspakketten. Een andere belangrijke realisatie was het opnieuw tot stand brengen van een interprofessioneel akkoord tussen de sociale partners, dit voor het eerst sinds 1974. Dit gebeurde aan de hand van een loonmatigingswet ontworpen door de socialistische minister Willy Claes. Het voorzag in een aantal maatregelen op sociaal-economisch vlak die zouden uitgevoerd worden indien de sociale partners er niet in slaagden zelf een akkoord te bereiken. Met deze stok achter de deur kwam men eind 1981 toch tot een sociaal akkoord en verviel de matigingswet.

Op het regeringsconclaf van 22 maart 1981 stelde de regering het Vastenplan op punt in het vooruitzicht van de Europese Top in Maastricht. Dit hield 28 miljard besparingsmaatregelen in en 5 miljard nieuwe inkomsten en bevatte in essentie een crisislening, reclame op radio en televisie, het belasten van vervangingsinkomens en de verlaging van de kinderbijslag voor de hogere inkomens. De Vlaamse christendemocraten vonden het echter onvoldoende aangezien het structureel tekort van 100 miljard niet werd weggewerkt. Niet alleen binnen de CVP heerste ontevredenheid, ook op de Europese Top werd het plan negatief onthaald. De Belgische Frank kwam onder druk te staan wat Martens aanzette tot het versoepelen van de

indexregeling. Dit stuitte op verzet van de vakbonden. Daarop stelde Martens een zelf ontworpen Noodplan voor tot opschorting van de indextoepassingen tot einde 1981 en een index gebaseerd op centen in plaats van procenten voor 1982. De herziening van de loonakkoorden, een daling van de lonen met 10 procent van de bedrijven met overheidssteun en de aanpassing van de prijzen van de petroleumsector opgevat in het programmacontract waren ook ingecalculeerd in het Noodplan. De socialisten protesteerden zonder meer hevig tegen alle maatregelen. Martens besloot op 31 maart 1981 het ontslag van de regering aan te bieden aan de koning. Na een audiëntie van negentien personen uit de politieke, patroons- en vakbondswereld bij de koning en individuele koninklijke gesprekken, diende minister van Financiën Mark Eyskens op 2 april als formateur de knoop te ontwarren.

5. DE REGERING EYSKENS

Nadat op 6 april 1981 minister Eyskens uittredend premier Martens opvolgde, brak voor Wilfried Martens een bezinningsperiode aan. Hij nam een lange zomervakantie. Hij geraakte er steeds meer van overtuigd dat de sociaal-economische verhoudingen moesten aangepakt worden. De partij zocht een uitweg uit het immobilisme. Een aantal mensen (Hubert Detremmerie, Fons Verplaetse, Jef Houthuys, Wilfried Martens en Herman Van Rompuy) sloegen de handen in elkaar om de toestand door te lichten en ontwikkelden het zogenaamde JET-plan waarmee de Vlaamse christendemocraten naar de volgende verkiezingen zouden trekken. Deze groep hield Martens op de hoogte van het evoluerende werk. Stilaan verdween bij de CVP het geloof dat een coalitie met de socialisten het land uit de benarde economische situatie kon helpen en zag men in de liberalen een nieuwe coalitiepartner. De regering van Mark Eyskens strandde op 21 september over de staalkwestie en schreef vervroegde verkiezingen uit. Vooral de CVP en Martens incasseerden rake klappen.

6. MARTENS V

Na de verkiezingsnederlaag waren de christendemocraten niet meteen geneigd opnieuw in de regering te stappen. Wilfried Martens slaagde er tijdens zijn tweede formatie-opdracht in de kloof tussen liberalen en ACW te overbruggen. Op 14 december 1981 bereikte men een akkoord over een 'Ontwerp prioriteiten-programma voor een regeringsbeleid'. Op 17 december 1981 werd de ploeg Martens V boven de doopvont gehouden.

Centraal in de regeringsverklaring van de nieuwe centrumrechtse coalitie Martens V stond het herstelbeleid met aandacht voor het herstel van de concurrentiekracht van de bedrijven, de bevordering van de werkgelegenheid en de sanering van de overheidsfinanciën. Hiervoor vroeg Martens bijzondere machten aan het parlement en verkreeg deze volmachten op 2 februari 1982. Het kabinet ging dadelijk van start en de eerste wetten met volmachten kondigden zich al aan op 12 februari 1982: een verlaging van het BTW-bouwtarief naar 6 procent, de afschaffing van de belasting op de meerwaarde van onbebouwde gronden, 1 procent btw op goudtransacties, belastingvermindering voor particulieren bij het voorafbetalen van het belastingssupplement. Daarenboven diende de wet Cooreman-De Clercq het volkskapitalisme te stimuleren door het toekennen van belastingvermindering voor de aankoop van een beperkt aantal Belgische aandelen en van belastingvrijstelling voor vennootschappen mits een forse kapitaalsverhoging voor 1982-1983. De tweede volmachten-trein kwam er op 15 februari met een aanpassing van de indexregeling in het kader van de loonmatiging. Op 21 februari 1982 devalueerde de Belgische frank met 8,5 procent en dat terwijl alle Europese beurzen gesloten waren.

Vanaf april 1982 vonden de zogenaamde Poupehan-gesprekken over het sanerings- en begrotingsbeleid plaats. Premier Wilfried Martens, ACV-voorzitter Jef Houthuys en BAC-voorzitter Hubert Detremmerie kwamen informeel samen bij gastheer Fons Verplaetse met als

doel het herstelbeleid bij te sturen, eventuele regeringsvoorstellen te becijferen en te anticiperen op de tegenstand. De gesprekken bleken hun vruchten af te werpen met de lancering van het 5-3-3-plan op het weekend van 18 en 19 september 1982. Deze regeling met drie procent loonmatiging, 3 procent meer aanwervingen en 5 procent arbeidsduurverkorting, beoogde de creatie van tewerkstelling via arbeidsherverdeling, dit aan de hand van collectieve onderhandelingen. Dit tewerkstellingsplan stuitte echter op felle tegenkanting met een golf van stakingen tot gevolg. Over het succes van het tewerkstellingsplan waren de meningen verdeeld. De werkloosheid bleef stijgen en in maart 1984 drongen nieuwe maatregelen zich op, andermaal zou de regering deze doordrukken met behulp van volmachtenbesluiten. Na lange onderhandelingen bereikte de regering op 14 maart 1984 een akkoord over het Spaarplan, dat in hoofdzaak bestond uit het inhouden van drie indexverhogingen. Hiervoor werden 23 volmachtenbesluiten uitgevaardigd en andere maatregelen werden opgenomen in koninklijke besluiten. Op 31 juli 1984 werd deze herstellwet door het parlement goedgekeurd en later kwamen in het kader van het Spaarplan nog drie wetsontwerpen met fiscale-, sociale- en onderwijsbepalingen tot stand.

Tijdens de regering Martens V stond in 1983 gedurende enige tijd de gezondheid van Wilfried Martens centraal. Op 5 augustus 1983 onderging hij in het Universitair Ziekenhuis van Leuven een openhartoperatie waarbij hoogleraar-chirurg Georges Stalpaert een metalen hartklep aanbracht. Tijdens zijn lange revalidatieperiode werd de premier vervangen door minister van Justitie Jean Gol.

De regering Martens V erfde van de vorige regering Eyskens ook het netelige dossier van de zwaar verlieslatende Waalse staalnijverheid, in het bijzonder Cockerill-Sambre. Eind 1982 vroeg de regering aan Jean Gandois de leiding te nemen van Cockerill-Sambre. Het rapport van de Franse bedrijfseconoom bevatte weinig lof over de toenmalige aanpak in het Waalse bedrijf. Op 26 juli 1983 bereikte de Ministerraad een compromis over het Plan Gandois waarbij het Waals Gewest met de nodige middelen over de brug moest komen. De uitvoering van het Plan zou immers de regionalisatie van de nationale sectoren inluiden. Jean Gandois werd aangesteld als algemeen regeringsafgevaardigde en kreeg de leiding over het bedrijf.

Ook andere communautair geladen onderwerpen beheersten de agenda van de regering. Naar aanleiding van de gemeenteraadsverkiezing van 1982 stak in de Voerstreek een nieuw probleem de kop op. José Happart van de lijst Retour á Liège werd naar voor geschoven als kandidaat-burgemeester wat op hevig verzet stuitte aan Vlaamse zijde. De “Nederlands-onkundige” Happart kreeg zijn benoeming als burgemeester op 31 december 1983, mits hij Nederlands studeerde. De discussie bleef aanhouden en was niet alleen een probleem voor minister van Binnenlandse Zaken Nothomb, maar voor de hele regeringsploeg. De zaak werd uiteindelijk doorgeschoven naar het op 14 maart 1983 opgerichte Studiecentrum voor de Hervorming van de Staat. Martens V boekte eveneens enige vooruitgang op andere domeinen van de staats Hervorming. In 1983 werd een parlementaire werkgroep Brussel geïnstalleerd die het Brussels probleem zou onderzoeken. De Duitstalige Gemeenschap kon voortaan ook eigen decreten voor culturele en persoonsgebonden materies stemmen en ten uitvoering brengen. Ten slotte werd het Arbitragehof eind oktober 1984 geïnstalleerd.

Een andere belangrijke beslissing van de regering Martens V was de plaatsing van de kernraketten op 15 maart 1985, ondanks het massale protest. Na de mislukking van de gesprekken in Genève tussen Amerikanen en de Sovjets eind 1984 en een voorafgaand gesprek met VS-president Ronald Reagan op 14 januari 1985 was de Belgische regering niet langer in staat een beslissing voor zich uit te schuiven. Nog voor het parlement zich over de plaatsing van de kernraketten kon uitspreken, werden ze overgevlogen naar Florennes.

Het vijfde kabinet Martens struikelde niet over de rakettenkwes­tie maar wel over de onge­regeldheden in het Heizelstadion tijdens de voetbalwedstrijd Juventus-Liverpool op 29 mei 1985. Minister van Binnenlandse Zaken Nothomb weigerde iedere verantwoordelijkheid en bleef op post. De liberale vice-premier Jean Gol aanvaardde dit niet en diende op 15 juli zijn ontslag in bij de premier. Martens stapte de dag erop naar het Paleis om het ontslag van zijn voltallige regering in te dienen. De regering werd door de koning belast met een mini-programma: het afwerken van de fiscale en sociale wet en het opstellen van een verklaring tot herziening van de grondwet. De PSC weigerde in te stemmen met de herziening van het grondwetsartikel 59bis omtrent onderwijsbevoegdheden. Tegen alle verwachtingen in kwam de CVP met boegbeeld Martens versterkt uit de vervroegde verkiezingen van 13 oktober 1985. Martens zelf haalde een record aantal van bijna 58.000 voorkeurstemmen voor de Kamer in het kiesarrondissement Gent-Eeklo.

7. MARTENS VI EN VII

Formateur Wilfried Martens slaagde er op korte tijd in een nieuwe regering te vormen. Op 28 november 1985 ging Martens VI van start. Aangezien de vorige coalitie versterkt uit de verkiezingen kwam, probeerde hij de formule CVP-PSC en PVV-PRL opnieuw. Inmiddels was de totale overheidsschuld van de Belgische Staat onder Martens V meer dan verdubbeld van 2.439 miljard frank in 1981 tot 4.915 miljard frank in 1985. Een sanering van de overheidsfinanciën drong zich op. Hiermee stemde het parlement in op 27 maart 1986 met de toekenning van bijzondere machten. Onder druk van onder meer VBO-leider André Leysen ontwierp de regering een nieuw herstelprogramma, het zogenaamde Sint-Annaplan. Dit plan omvatte voor bijna 200 miljard frank besparingsmaatregelen en leidde tot een golf van stakingen en betogingen. Tegelijkertijd bepleitte de liberale minister van Begroting Guy Verhofstadt een verregaande privatisering. Deze houding leidde niet alleen tot spanningen met het ACW of andere belangengroepen maar ook intern in de regering. PSC'ers Gerard Deprez en Philippe Maystadt stelden zich harder op bij de kwestie Happart en waren niet langer bereid deze regering met liberale inslag te redden. Martens formuleerde tevergeefs een laatste regeringsvoorstel in verband met de ophefmakende burgemeester uit Voeren op 20 september 1987. De koning aanvaardde op 19 oktober 1987 het ontslag van de regering. Twee dagen later kwam de nagenoeg identiek samengestelde regering Martens VII tot stand.

Tijdens de regering Martens VI zou de premier zich nadrukkelijk op Europees vlak profileren en een uitzonderlijke reputatie opbouwen. Vanaf 1 januari 1987 zat België de Europese Ministerraad voor. Martens verdedigde er de Europese gedachte en ging daarvoor zelfs apart onderhandelen met de Duitse bondskanselier Helmut Kohl en de Spaanse premier Gonzales om moeilijke punten door de Ministerraad te jagen. Hij ontwikkelde er een goede vertrouwensrelatie met voorzitter Jacques Delors en steunde de voorstellen van de Commissie op de EG-toppen. Op 30 juni 1987 haalde Martens zelfs de internationale pers wanneer hij de Britse premier Margaret Thatcher isoleerde bij een stemming over de verhoging van de financiële middelen voor de Europese Gemeenschap. De erkenning volgde spoedig. Op 24 november 1987 mocht Wilfried Martens de Robert Schuman-penning in ontvangst nemen als verdienstelijk Europeaan.

8. MARTENS VIII

De CVP met Martens als boegbeeld verloor de verkiezingen van 13 december 1987. De daaropvolgende regeringsvorming verliep uiterst moeizaam. Op 27 maart 1988 weigerde Martens na 24 uur bedenktijd de formatieopdracht van de koning. Daarop trachtte formateur Jean-Luc Dehaene een nieuwe coalitie te vormen met christendemocraten en socialisten. CVP-voorzitter Frank Swaelen en formateur Dehaene drongen erop aan dat hij premier zou worden waarna Martens op 19 april 1988 het eersteministerschap aanvaardde van een rooms-rode coalitie gesteund door de Volksunie. Martens kwam dus opnieuw aan het hoofd van een regering die samengesteld was door Dehaene. Het vorige herstelbeleid zou verdergezet worden, maar ditmaal met de socialisten. Op 9 mei 1988 kon de regering Martens VIII voor het parlement de eed afleggen.

Martens VIII boekte haast onmiddellijk significante resultaten met de goedkeuring van de staatshervorming van 8 augustus 1988 die naast belangrijke bevoegdheidsoverdrachten naar gewesten en gemeenschappen de afschaffing van het dubbelmandaat en het verdragsrecht van de gemeenschappen omvatte. De regering zette het herstelbeleid verder. In 1989 lanceerde Martens het idee voor de Koningsfeesten. Deze moesten hulde brengen aan de koning voor zijn zestigste verjaardag in september 1990 en zijn veertigjarig koningschap in juli 1991. De feesten moesten eveneens in het teken staan van het nieuwe federale België als prototype voor de Europese Gemeenschap. De politiek werd evenwel gedomineerd door het wetsvoorstel over de legalisering van abortus, ingediend door Lucienne Michielsens in de senaatscommissie op 22 februari 1989. Dit thema zou tot april 1990 de politieke actualiteit beheersen en uitmondde in een diepe politieke crisis wanneer de koning weigerde het abortusontwerp te tekenen. De regering loste de crisis op met een kunstgreep en verklaarde de koning tijdelijk in de onmogelijkheid te regeren. Na de stemming van het ontwerp herstelden de verenigde kamers de koning in zijn functie op 5 april 1990. De regering Martens VIII werd nadien al gauw geconfronteerd met een reeks andere problemen: de betwistingen in verband met de migrantennota's en de manifestaties van het Vlaams Blok, de discussies over de zetel van het Europees Parlement in Straatsburg, het conflict met de Zaïrese president Mobutu, de Belgische houding tijdens de Golfoorlog, de Walid Khaled-affaire, de moeilijkheden in Rwanda, het debacle in de Silco-zaak, enz. Ook met de derde fase van de staatshervorming wilde het niet vlotten zodat Wilfried Martens op 14 april 1991 nieuwe voorstellen formuleerde om de toestand te deblokken. De regering struikelde uiteindelijk enkele maanden later over de omstreden licenties voor wapenleveringen aan Saoedi-Arabië, Oman en de Verenigde Arabische Emiraten door wapenfabrikant FN in Herstal. Op 29 september stapte de Volksunie uit de regering en waren de dagen van Martens VIII geteld.

9. MARTENS IX

De nieuwe centrumlinkse regering Martens IX van de overgebleven christendemocraten en socialisten was maar een kort leven beschoren en zou slechts enkele dagen overeind blijven. In de nasleep van een communautaire polarisatie weigerden de Vlaamse partijen SP en CVP nog verdere toegevingen te doen wanneer de Parti Socialiste de overheveling van het kijk- en luistergeld naar de twee gewesten eiste. Het resultaat van de crisis waren vervroegde verkiezingen. Het rechtsradicale Vlaams Blok kwam als de grote overwinnaar uit de stembusslag van 24 november 1991 en sloeg de traditionele partijen met verbijstering. Deze politieke aardverschuiving luidde meteen het einde in van Martens' politieke loopbaan in België. Martens werd wel opnieuw verkozen tot Senator, ditmaal voor het arrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde. Hij had reeds in april 1991 verklaard bij de volgende verkiezingen in Brussel te willen opkomen en was vervolgens verhuisd van Gent naar Brussel.

10. SENATOR

In de regering van Jean-Luc Dehaene kreeg de oud-premier geen ministerportefeuille toebedeeld, evenmin kon hij rekenen op het voorzitterschap van de Senaat. Om de eer nog enigszins te redden stelde premier Dehaene aan de koning voor om Wilfried Martens te benoemen tot minister van Staat. Martens zou nog tot midden 1994 zetelen als senator voor het arrondissement Brussel-Halle-Vilvoorde en wegens het toen nog geldende dubbelmandaat, ook als lid van de Vlaamse Raad. De klemtoon van zijn parlementaire activiteiten lag in de Senaat waar Martens voorzitter was van de Adviescommissie Europese Aangelegenheden. Hij was in deze functie nauw betrokken bij het debat en de ratificatie van het Verdrag van Maastricht. Na de Europese verkiezingen van juni 1994 gaf hij zijn ontslag als senator en koos hij definitief voor Europa, als voorzitter van de EVP-fractie in het Europees Parlement.

11. EVP-VOORZITTERSCHAP

De 'Europese' carrièrewending kwam niet als een verrassing. Reeds tijdens zijn premierschap en vooral in de tweede helft van de jaren 1980 profileerde Wilfried Martens zich als een overtuigde Europeaan en medestander van onder meer Helmut Kohl. Tijdens de regering Martens VIII - op 10 mei 1990 - verkoos het Politiek Bureau van de Europese Volkspartij Wilfried Martens tot voorzitter van de EVP¹. Tegelijkertijd werd Thomas Jansen herverkozen als secretaris-generaal. De aanstelling van Martens was een compromis. Hij werd beschouwd als verzoeningsfiguur tussen Thomas Jansen en de CDU. Tot dan had de functie van voorzitter vooral een protocollair karakter. De statuten beperkten zijn rol tot het voorzitten van de congressen, de bijeenkomsten van het Politiek Bureau en de EVP-toppen. In realiteit bezat de voorzitter weinig politieke invloed. Feitelijk was het vooral de secretaris-generaal die de EVP leidde omdat hij permanent beschikbaar was en in Brussel verbleef. In vergelijking met zijn voorgangers genoot Martens het laatste voordeel. Dit maakte de functie van voorzitter gemakkelijker te combineren met zijn premierschap. De contacten met het EVP-hoofdkwartier in de Overwinningstraat verliepen tijdens Martens VIII en Martens IX vooral via kabinetschef Werner Rogiers en de privésecretarissen Henk Schutyser en Ilse Schouteden. In de Wetstraat 16 of op de Lambermontresidentie vond het overleg plaats met secretaris-generaal Jansen.

Bij zijn aantreden in 1990 trof Martens een partij aan die sinds het begin van de jaren 1980 in een diepe malaise verkeerde. De EVP-fractie in het Europees Parlement slaagde er maar niet in een leidende rol op zich te nemen. Zo verloor de Duitser Egon Klepsch in 1982 de strijd om het voorzitterschap van het Europees Parlement van de Nederlandse socialist Piet Dankert. Verder waren er de interne spanningen, onder meer tussen de fractiekandidaten Klepsch en Tindemans of tussen het secretariaat-generaal en de fractie. Het secretariaat-generaal was financieel afhankelijk van de fractie terwijl de fractie een semi-autonome partij niet altijd genegen was. Verder was er een versnippering van de christendemocratische krachten waarbij de samenwerking tussen EVP en EUCD op niets uitliep. Belangrijkste negatief element was evenwel de geringe samenhang tussen en de geringe identificatie van de partijen binnen de EVP, wat zich vertaalde in een gebrek aan enthousiasme over een Europees christendemocratisch project. Vooral het ontbreken van communicatie en leiderschap bleek een pijnpunt te zijn. Eind jaren 1980 kwam hierin verandering, vooral onder impuls van Helmut Kohl (CDU). De EVP-top van 19 oktober 1988 besliste een werkgroep

¹ Als opvolger van voormalige EVP-voorzitters: Leo Tindemans (1976-1985), Piet Buckman (1985-1987) en Jacques Santer (1987-1990).

Wilfried Martens werd verschillende malen herverkozen zoals in november 1994 of op 8 februari 1996 voor een termijn van drie jaar.

'Hervorming' op te richten onder leiding van de Nederlandse CDA-voorzitter Wim van Velzen. Dit instrument kwam als geroepen want de initiële opdracht met name de fusie van de EVP en de EUCD werd al gauw opengetrokken naar de gewijzigde politieke context in Midden- en Oost-Europa. De verkiezing van Wilfried Martens in 1990 kaderde eveneens in deze koerswijziging die eind jaren 1980 binnen de EVP was ingezet.

Het immobilisme binnen de EVP diende plaats te ruimen voor een krachtdadige partij die onder meer anticipeerde op de uitbreiding van de Europese Unie na de val van Berlijnse Muur in 1989. De nieuwe dynamiek kwam reeds tot uiting op de eerstvolgende congressen. Het achtste EVP-congres in Dublin van 15 en 16 november 1990 sprak zich uit over 'Een federale en democratische grondwet voor de Europese Unie'. Organisatorisch werd de EVP-top, een conferentie van partij- en regeringsleiders, officieel als partijorgaan erkend. Bijna twee jaar later volgde de goedkeuring van een nieuw EVP-basisprogramma op het negende EVP-congres in Athene van 11 tot 13 november 1992. Pijlers van dit programma waren een christelijk geïnspireerd mens- en maatschappijbeeld, het Europees federalisme en de sociale markteconomie.

Na zijn vertrek uit de Wetstraat 16 in maart 1992 kon Wilfried Martens zich fulltime op zijn taak als EVP-voorzitter concentreren en in deze politieke functie verder werk maken van de partijvernieuwing. Het protocollair voorzitterschap van de EVP behoorde hiermee definitief tot het verleden. Twee jaar later zou Wilfried Martens de Belgische politiek verlaten. Hij behaalde een goed resultaat bij de Europese verkiezingen van 12 juni 1994. Minder dan een maand later werd hij verkozen tot voorzitter van de EVP-fractie in het Europees Parlement. Hij zou deze functie uitoefenen vanaf juli 1994 tot de zomer van 1999². Marianne Amssoms fungeerde als zijn directe medewerkster.

Het partijbeleid van de EVP onder Wilfried Martens werd bepaald door het voeren van een meerderheidsstrategie waarbij de christendemocraten hun lot verbonden aan de conservatieven³. De christendemocraten vreesden immers voor een verdere minorisering in Europa, zeker met de uitbreiding van de unie naar het oosten en de groeiende politisering van de EU die nieuwe bevoegdheden toekende aan het parlement. Nationale conservatieve partijen konden één voor één toetreden. De toetreding verliep zoveel mogelijk gefaseerd: eerst traden enkele individuele Europarlementsleden toe, daarna de voltallige fractie, dan werd de partij waarnemer om ten slotte volwaardig lid van de EVP te worden. Op die manier kregen de nieuwelingen de tijd te wennen aan de structuur en de cultuur van de EVP (en haar leden) en was de EVP in staat nieuwe partijen op te nemen zonder haar interne evenwicht en organisatie grondig te verstoren. Wat betreft de uitbreiding van de unie konden de christendemocratische partijen uit kandidaat-lidstaten in afwachting van volwaardig lidmaatschap geassocieerd lid worden, terwijl partijen uit niet kandidaat-lidstaten permanent waarnemer konden worden.

De EVP zou in de jaren 1990 een gestage groei kennen door de uitbreiding van de Europese Unie. Wilfried Martens kon in zijn nieuwe rol van voorzitter al gauw een eerste succes boeken en in juli 1991 de toetreding van de Spaanse Partido Popular afronden. Keerzijde van de medaille was dat de toetreding ten koste ging van het lidmaatschap van de Baskische Partido Nacionalista Vasco (PNV). In 1992 sloten ook Deense conservatieve parlementsleden (en sommige UDF-parlementsleden) aan bij de EVP-fractie en traden de Britse Conservatieven gedeeltelijk toe. In 1995 volgde de aansluiting van verschillende Scandinavische partijen en de Oostenrijkse ÖVP. In 1998 was er de toetreding van Forza Italia in 1998 als opvolger van de geïmplodeerde Democrazia Cristiana. De meerheidsstrategie was niet altijd even succesvol en de spanningen tussen voor- en tegenstanders van de

² Martens werd in deze functie herverkozen voor drie jaar op 13 november 1996.

³ Ontwerpteksten van publicaties ontvangen van Steven Van Hecke.

meerderheidsstrategie liepen hoog op. Dit bleek bijvoorbeeld begin 2000 met het Europees cordon sanitaire rond de Oostenrijkse Österreichische Volkspartei (ÖVP) die een coalitie was aangegaan met de rechts-populistische Freiheitliche Partei Österreich (FPÖ). De evolutie van de EVP is er lange tijd één van uitbreiding geweest. Maar hierin kwam verandering in 2004 wanneer de Union pour la Démocratie Française (UDF) en de Partito Popolare Italiano (PPI) de EVP verlieten.

Electoraal legden de verschillende verruimingsoperaties de EVP geen windeieren. Het gewicht van de stichtende christendemocratische partijen mocht dan wel afnemen in de EVP, de strategie bepaalde wel de machtsverhoudingen in het Europees Parlement. De EVP-ED won de verkiezingen voor het Europees Parlement van 10 tot 13 juni 1999 en vormde met 233 leden de grootste fractie in het Europees Parlement, gevolgd door de socialistische fractie met 180 leden.

Wilfried Martens zag af van zijn kandidatuur voor de Europese verkiezingen van 1999 omdat hij zich niet akkoord kon verklaren met de lijstsamenstelling. Aangezien hij niet verkozen was, kwam er een einde aan het dubbelmandaat van EVP-fractie leider en EVP-voorzitter. Hij gaf de fakkel van fractie leider in het Europees Parlement door aan Hans-Gert Poettering.

Wilfried Martens beoogde de bundeling van de krachten van de diverse transnationale christendemocratische partijorganisaties⁴. In Europa waren er naast de EVP nog twee andere transnationale partijorganisaties actief: de Europese Unie van Christen-Democraten (EUCD) en de Europese Democratische Unie (EDU), een associatie van christendemocratische, conservatieve en andere niet-collectivistische partijen. Deze organisaties opereerden los van elkaar en de verschillen waren vooral een zaak van ingewijden. In het kader van het integratieproces werd Wilfried Martens op 14 januari 1993 voorzitter van de Europese Unie van Christen-Democraten (EUCD) in opvolging van de Italiaan Elilio Colombo. Door de val van de muur had de EUCD opnieuw een reden van bestaan gekregen, dit als wachtkamer van partijen in landen die op termijn tot de Europese Unie wilden toetreden. In zijn functie van EUCD-voorzitter zou Wilfried Martens in de periode januari 1993 - oktober 1996 op zoek gaan naar nieuwe partijen in Midden- en Oost-Europa tijdens talrijke missies, bezoeken en onderhandelingen. Op deze wijze legde hij de basis voor de verdere groei van de EVP, die trouwens kort nadien onder voorzitter Van Velzen fuseerde met de EUCD. De zware cumul met het voorzitterschap van de EVP en de EVP-fractie in het Europees Parlement belemmerde de EUCD-werkzaamheden vanaf de zomer van 1994.

Het Twaalfde EVP-congres in Toulouse zette het licht op groen voor de integratie van de EUCD-partijen in de EVP. In 1999 fuseerden de EUCD en de EVP formeel. Het jaar nadien werd het secretariaat van die andere organisatie EDU, tot dan gevestigd in Wenen, samengevoegd met dat van de EVP in Brussel. In 2002 werd de fusie tussen EDU en EVP formeel beklonken. In de praktijk werd de EDU geïntegreerd in de EVP. De EVP wierp zich op als de exclusieve transnationale organisatie van de Europese rechterzijde en werd erkend als de regionale organisatie van de Christendemocratische Internationale / Internationale Démocrate Chrétienne (IDC). Op 11 oktober 2000 zou Wilfried Martens trouwens het voorzitterschap opnemen van laatstvermelde organisatie, dit in opvolging van de Panamees Ricardo Arias. Het IDC leidde tot dan toe immers een zieltogend bestaan, zeker na het wegvallen van de subsidie van de EVP-fractie. Na het opstellen van een programma en een aantal financiële ingrepen gaf Wilfried Martens op 20 september 2001 de fakkel door aan José María Aznar van de Spaanse Partido Popular.

⁴ In 1983 werd het EUCD-secretariaat, tot dan gevestigd in Rome, samengesmolten met het EVP-secretariaat in Brussel. Thomas Jansen werd tegelijkertijd aangesteld als secretaris-generaal van beide organisaties.

In 2004 bereikte men een akkoord over het statuut en de financiering van de Europese politieke partijen en zette men een belangrijke stap naar volwaardige Europese politieke partijen. Hierdoor bezit de EVP sinds 2004 rechtspersoonlijkheid en verloopt de financiering via een dotatiesysteem. In april 2008 werd de EVP erkend als de regionale organisatie van de International Democrat Union (IDU), in hoofdzaak gecontroleerd door de Amerikaanse republikeinen en ‘tegenhanger’ van de Christendemocratische internationale.

12. KONINKLIJK VERKENNER BIJ DE REGERINGSVORMING IN 2008

Bij de federale regeringscrisis eind 2008 zou Wilfried Martens nog even (onverwacht) op het Belgische politieke toneel terugkeren. Op 22 december 2008 werd hij door koning Albert II aangesteld als koninklijk verkenner, nadat deze het ontslag van de regering Leterme I had aanvaard. Hij verkende het politieke landschap teneinde de violen gelijk te stemmen om een nieuwe regering te vormen. Op 28 december 2008 rondde Martens zijn verkenningsoopdracht af en bracht een eindverslag uit bij de koning Albert II. Herman Van Rompuy werd daarop aangesteld als formateur.

13. NIET-POLITIEKE ACTIVITEITEN

Naast zijn politieke loopbaan bleef Wilfried Martens voeling houden met de advocatuur. Hij had in 1964 een advocatenkantoor in Gent geopend, maar was slechts een paar jaar persoonlijk als advocaat actief en liet vervolgens alles over aan zijn associés⁵. De praktijk was gevestigd op het privé-adres van de archiefvormer: aanvankelijk Guido Gezellestraat (tegenwoordig Heremansstraat) nr. 14 in Gent en vanaf begin jaren 1970 Désiré Van Monckhovenstraat nr. 6 (naderhand 24-26) in Gent. Het kantoor had meerdere medewerkers-advocaten, die in feite optraden als de eigenlijke vormers van de dossiers en pleiters van de zaken⁶. Tot de belangrijkste klanten van het advocatenkantoor behoorden de Landsbond der Christelijke Mutualiteiten (LCM) en de Assurantie van de Belgische Boerenbond (ABB). Wilfried Martens was slechts in geringe mate persoonlijk betrokken bij het advocatenkantoor.

Na zijn premierschap zette Wilfried Martens ook een aantal stappen buiten de politiek. Op 29 april 1992 werd hij lid van de Raad van Commissarissen van de Koninklijke Begemann Groep in Nederland. Wilfried Martens trad af op 1 februari 1995 omdat deze functie niet langer verenigbaar was met zijn politieke loopbaan, meer bepaald het voorzitterschap van de christendemocratische fractie (EVP) in het Europees Parlement. De reputatie van het bedrijf Begemann had eerder reeds een flinke knauw gekregen met het faillissement van de Boelwerf in Temse. Een andere functie situeerde zich dan weer in de culturele sector, dit met de aanstelling als voorzitter van de raad van beheer van het Kaaitheater in september 1993. Wilfried Martens bleef deze functie uitoefenen tot zijn ontslag in januari 2003. Vanaf oktober 2000 tot 2002 bekleedde hij de functie van voorzitter van de End-of-Life Values Foundation International (EFI)⁷.

⁵ Inschrijving op "tableau" van advocaten van balie van Gent op 27 januari 1964.

⁶ Rita Van Peteghem (1972-1978); Guido Verschroeven, schoonbroer van de archiefvormer (1978-1983); Peter Bracke (1983-1996) en Anne Martens, dochter van de archiefvormer (1996 - 30 juni 1998). Marleen Spittaël was sedert 1974 administratief medewerkster (secretaresse). Peter Bracke, die de facto het kantoor leidde, begon in 1996 een eigen kantoor op zijn privé-adres, Désiré Van Monckhovenstraat 13 in Gent. Hierna dacht Wilfried Martens eraan een advocatenpraktijk in Brussel verder te zetten.

⁷ EFI was een nieuwe studiegroep - op initiatief van het Ieperse Salyp ELV Center - waar ondernemingen en overheid brainstormden over economische en ecologische manieren om het hergebruik van grondstoffen te promoten.

14. PRIVÉLEVEN

Wat zijn privéleven betreft, was Wilfried Martens in de periode van zijn premierschap gehuwd met Godelieve Verschroeven⁸. Het echtpaar had twee kinderen: Kris en Anne. Familiaal ging het hen evenwel niet altijd voor de wind. Zoon Kris was in 1978 het slachtoffer geworden van een zwaar verkeersongeval en hield er een blijvende handicap aan over. Vanaf 1985 zou de gezondheid van zijn zoon hem trouwens nog meer zorgen baren nadat bij hem een psychische aandoening was vastgesteld. Na zijn premierschap - en ook na dertig jaar huwelijk - kwam het tot een definitieve breuk met zijn echtgenote Godelieve Verschroeven.

In 1993 ging Wilfried Martens met zijn nieuwe partner Ilse Schouteden samenwonen in Sint-Gillis (Brussel)⁹. Uit deze relatie werd op 11 januari 1997 de tweeling Sarah en Sophie geboren. Ilse Schouteden had verder nog een zoon uit haar eerste huwelijk. Het jaar daarop, op 13 november 1998, traden Wilfried Martens en Ilse Schouteden (burgerlijk) in het huwelijk. Het echtpaar kreeg op 3 september 2000 een zoon Simon. Ook dit huwelijk zou niet standhouden want in 2007 gingen Martens en Schouteden uit elkaar.

Op 27 september 2008 hertrouwde hij met CD&V-collega Miet Smet in het stadhuis van Lokeren. Hij overleed er op 10 oktober 2013 op 77-jarige leeftijd en kreeg een staatsbegrafenis in de Sint-Baafskathedraal in Gent.

⁸ Lieve (officieel: Godelieve) Verschroeven was lerares. Tijdens het premierschap nam ze andere functies op. Zo was ze opdrachthoudster bij het Comité Européen pour l'Enseignement Catholique (CEEC) in Brussel.

⁹ Ilse Schouteden werd geboren op 1 juni 1958. Ze studeerde Romaanse filologie en vervolgens communicatiewetenschappen aan de KULeuven en behaald een Master of Arts in Political Sciences and Campaign Management in Ohio (Verenigde Staten). Ze werkte van mei 1988 tot maart 1992 op het kabinet van premier Wilfried Martens. Tot april 1991 was ze als attaché belast met de toespraken van de premier en andere communicatie-opdrachten, daarna als privé-secretaris in opvolging van Henk Schutyser. Ze maakte samen met Wilfried Martens de overstap naar de EVP om er stafmedewerkster van de partijvoorzitter te worden, dit in de hoedanigheid van coördinatieverantwoordelijke voor de communicatie-activiteiten van de EVP. Op 31 mei 1994 zou ze het politieke toneel verlaten om vervolgens kaderfuncties op het vlak van communicatie bij Asea Brown Boveri (juli 1994 - november 1998) en Honeywell (sinds december 1998) op te nemen.